

OSTAVA TENJA - ORLOVNJAK I OSTALI PRAPOVIJESNI NALAZI ZLATA U SJEVERNOJ HRVATSKOJ

UDK 903.25-032.42 (497.5) "636/637"

Primljeno/Received: 2003. 05. 07.

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Dunja Glogović
HR 10000 Zagreb
Institut za arheologiju
Ulica grada Vukovara 68
dunja.glogovic@IARH.tel.hr

Ostava zlata iz Tenje Orlovnjaka koja se nalazi u budimpeštanskom Narodnom muzeju pripisana je lasinjskoj kulturi. Zlatni nakit iz Siska, pozamenterijskog stila datiran je u kasno brončano doba, a ostava zlata iz Zagreba (?) u rano/srednje brončano doba, a u srednje brončano doba ostava Lovas sa zlatnim viticama. Zlatna ostava Orolik nađena je u latenskom kontekstu, ali izvorno pripada vinkovačkoj kulturi. Sljepoočničarke u grobu 121 iz Bijelog Brda jedini su nalaz zlata u grobu, a važniji pojedinačni nalazi su: narukvica iz Bilja i fibula iz Čakovca.

Ključne riječi: prapovijest, sjeverna Hrvatska, ostave zlata, Tenja-Orlovnjak, Lovas, Orolik.

Zlato je oduvijek bilo pojam bogatstva i zbog svoje rijetkosti, ljepote i trajnosti bilo je cijenjeno u svim prapovijesnim civilizacijama. Zlato dolazi u čistome obliku u prirodi kao grumenje ili zlatne žile u sedimentima. Ono nije moglo promaći pogledu svojim blještavilom među riječnim oblucima, tako da se zlato ispire iz zlatonosnih potoka i rijeka. Zlato je razmjerno lako obradivo i služilo je za izradu raznih uresa, pozlata, a najčešće nakita koji, osim manifestacije blagostanja, postaje simbolom društvenoga statusa. Zlatne su insignije društvene moći - žezla, krune, dijamanti, prstenovi kraljeva itd.

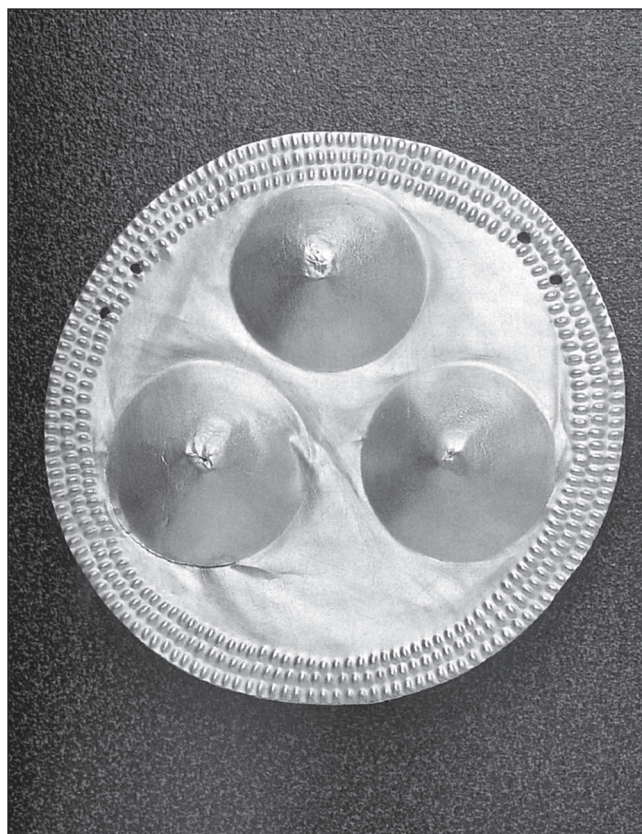
Prapovijesni su zlatni nalazi iz Hrvatske iz različitih razdoblja, ali su rijetko iz poznatoga arheološkog konteksta. Arheološko zlato su muzeji i zbirke, s obzirom na veliku antikvarsku vrijednost kupovali bez podataka o provenijenciji, ili s manjkavim obavijestima o okolnostima nalaženja, koje se nije niti moglo provjeravati. Najčešće su tretirani kao tezaurirano blago

ukoliko je riječ o više predmeta, pa je tako u literaturi zabilježen zlatni nalaz iz Čepina koji se čuva u Mađarskoj (Vinski 1959: 208). Nedavno je priređena u Njemačkoj izložba prapovijesnog zlatnog blaga iz Narodnog muzeja u Budimpešti i tom prigodom su bile prikazane dvije zlatne okrugle ploče - diska s tri konična ispupčenja tipa Stollhof - Csáford. Kao oznaka nalazišta navedeno je mjesto Tenja - Orlovnjak (Raczky 1999: 30, sl.11). Otkriće toga zlata dogodilo se između godina 1861. i 1865. o čemu govori pronađena korespondencija Arheološkog komiteta Mađarske akademije znanosti i Károlya Glembaya¹ inženjera na imanju Čepin (Makkay 1985: 6) u kojoj on spominje "šest malih zlatnih tanjura". Te je "tanjure", prema Glembayevom pisanju pronašao mladić uposlen branjem kukuruza. Pošavši utažiti žeđ na stari zdenac na brežuljku *Várhov* opazio je u udubljenju, neke dvije stope ispod površine zemlje zlatne tanjure, koje je izvadio. Makkay je uspio rekonstruirati sudbinu ovih diskova nakon

¹ U maniri pravog srednjoeuropejca János Makkay se u vezi s ovim imenom prisjetio Krležinog književog ciklusa o Glembajevima, sugerirajući stvarnu vezu između literarne fikcije i nekad živućih osoba.

pronalaženja. Tri su diska pripala anonimnom nalazniku (beraču kukuruza) i prodani su ubrzo nakon nalaženja posredstvom osječkog staretinara Samu Eggera "Museumu für Völkerkunde" u Berlinu, a za vrijeme Drugog svjetskog rata su definitivno izgubljena. Vlasnik imanja Orlovnjak János Adamovics (Ivan Adamović) preostala je tri diska raspodijelio u svojoj obitelji. Uspoređivanjem različitih podataka o dimenzijama i težini zlatnih diskova iz starih spisa, Makkay je ustanovio da se radi o tri para diskova. Najveći par diskova, čiji promjer nije zabilježen, teži cca 63 g svaki. Drugi po veličini, srednji par diskova ima promjer 12,53 cm, a teže svaki 50,73 g, dok je disk od najmanjeg para težio 36,75 g, no nepoznat je promjer. Samo je jedan od diskova srednje veličine kupljen za Narodni muzej u Budimpešti, upisan je pod inventarskim brojem 80.1877.1, promjer mu je 12.45 cm, a težina 48.84 g. Drugi disk koji pripada paru diskova srednje veličine nalazi se u "Württembergisches Landesmuseum" u Stuttgartu. Njegov je promjer 12.5 cm, a težina 51.7 g. Još je jedan od diskova iz Tenje-Orlovnjaka bio god. 1905. u kolekciji Marca Rosenberga u Karlsruheu, ali mu se ne može ući u trag. Prema katalogu gore spomenute izložbe koja je održana 1999.g. u Frankfurtu izložena su bila dva diska iz Tenje-Orlovnjaka, ali je za veći od njih Makkay već ranije ustanovio da ne može biti iz tenjskog nalaza, jer po dimenzijama ne odgovara niti starim podacima, niti konstataciji o garnituri od tri para diskova.

Godine 1880. ili nešto ranije kupio je Narodni muzej u Budimpešti *zlatnu ostavu iz Čepina/Csepina* - onu o kojoj je pisao Vinski, od trgovca starinama Mikse Lambergera koja je težila 388,8 grama zlata. Sadržavala je zlatnu traku - pojas ili dijadem - 45,3-47,7 cm dugačku, 3,4-3,8 cm široku, tešku 45,3 g s pet pari rupica. Druga, uža traka dugačka je 49,8 cm, široka 1,9-2 cm, teži 24,9 g s dva para rupica na ravno odrezanim krajevima. Ima na uzdužnim rubovima iskucane točkice, sada je slomljena u četiri komada, a na jednom su komadu vidljivi tragovi stare reparacije (Makkay 1985: 13, 17 sl.6; Vinski 1959: 208, T.9, 78. 79). Ovoj ostavi ide još 19 karika s prebačenim krajevima (promjera 2,8 - 7,4 cm) koji su napravljeni od zlatne žice okruglog presjeka (Makkay 1985: Id). Rezultati Makkayevog temeljitog istraživanja o zlatu iz Tenje-Orlovnjak i navodnog nalaza iz Čepina, pokazali su da je riječ o jednom skupnom nalazu, a Glembayevu pismo o dečku koji se išao napiti vode i našao šest tanjura, je fabuliranje kakvo, uostalom, vrlo često prati takva otkrića. Dakle, zlatna ostava Tenja - Orlovnjak na uzvisini Várhov - pronađena je negdje u šezdestim godinama devetnaestog stoljeća na imanju Ivana Kapistrana Adamovića. Ostavu čini šest diskova skupa s dva dijadema i devetnaest zlatnih prstenova. Nalaz je rasparen, predmeti su otišli u različite ruke, prodavani su kasnije raznim trgovcima antikvitetima - Samu Egger, Miksa Lamberger - a nešto je od tih zlatnih predmeta spašeno, odnosno nabavljeno za Narodni muzej u Budimpešti, konkretno jedan disk, zlatne trake-dijademi i karičice.

Sl. 1 Tenja - Orlovnjak. Zlato. Ca 3 : 4. Iz: *Prähistorische Goldschätze aus dem Ungarischen Nationalmuseum*, 1999.

Diskovi nađeni u Tenji-Orlovnjaku su tip Stollhof - Csáford (sl. 1). Oni imaju tri visoka konična ispupčenja, višestruki niz iskucanih točkica po rubu i po dvije dvostruke probušene rupice za vješanje na rubu. Prevladava mišljenje da su nošene u paru kao prsni nakit, mada u oba nalaza eponima dva diska nisu jednake veličine. Ostava Stollhof je sadržavala, pored dva zlatna diska, još dva naočalasta privjeska, dvije plosnate sjekire, spiralni prsten, privjesak i saltaleone, sve od bakra, a mogla bi se pripisati badenskoj kulturi, iako ima arhaičnih elemenata koji ukazuju na njezin genetski korijen u ranom bakrenom dobu (Müller-Karpe 1974: 207, T. 475 A, 1-11). Zlatne pločice su nađene 1952. g. u Csáfordu (brežuljak Bogota) sjeverozapadno od Blatnog jezera i to u kontekstu koji indicira neko ritualno zakapanje, pa bi bile, dakle nakit svećenika, poglavice ili sl. One su, jednako kao diskovi istog tipa iz Tenje-Orlovnjaka pripisane lasinjskoj kulturi (Makkay 1985: 7). Z. Marković ne dijeli to mišljenje, te raspravljajući o društvenom raslojavanju u eneolitiku piše: *Za nalaz iz Čepina vjerujemo da pripada nositeljima Retz-Gajary kulture, koja u rumunjskom prostoru (možda u kasnoeneolitskom rezdoblju, u vrijeme kad je na smiraju i njezina srodna varijanta u sjevernoj Hrvatskoj) poznaje ukope u tumulima, što je već očit znak diferencijacije društva* (Marković 1994: 57). Svih osam diskova istoga tipa s poznatih ili nepoznatih nalazišta koji se nalaze u Narodnom muzeju u Budimpešti, a katalogizirani su za frankfurtsku izložbu, datirani su u prvu polovicu četvrtog milenija pr. Kr. s

napomenom da bi Tenja - Orlovnjak bio najveći kumulativni nalaz diskova tipa Stollhof - Csáford.

Prapovijesni je zlatni nakit iz Siska također bio izložen na spomenutoj izložbi u Frankfurtu, a budimpeštanski muzej ga je kupio 1879. g. od trgovca antikvitetima. Sisački se nakit sastoji od tri ogrlice - torkvesa načinjene od tanke dvostruke, odnosno trostruke žice (Vinski 1959: 221, sl.74-77). Jedan kraj ogrlice - kopče je koncipiran kao glavni ukras, žica je poput filigrana ispletana u *pozamenterijskom* stilu. Dobre analogije za ovaj tip ogrlica, točnije pozamenterijskog ukrašavanja završetaka ogrlica nalazimo u blagu iz Várvolgy-Felsőzsid u Transdanubiji koje je jednako kao zlato iz Siska datirano u kasno brončano doba točnije u 11. / 10. st. pr. Kr. (Kemenczei 1999: 74sq, sl. 41, 41a). Valja još spomenuti u Frankfurtu izloženu zlatnu čunastu fibulu, navodno iz Čakovca, datirana je u 6. st. pr. Kr, a obrađena je kod Vinskoga (Vinski 1959: 226, T.9/82).

Naturhistorisches Museum u Beču može se pohvaliti jednim vrijednim zlatnim nalazom iz naših krajeva. S krajnjeg istoka Hrvatske, iz Bilja u Baranji potječe masivna zlatna narukvica (težina 204,9 g. d. terminalnih pločica 0,15 - 0,19 cm, najveć. š. obruča 5,05 cm). Ona je unikatni primjerak, iako u osnovi pripada tipu narukvica s polumjesečasto proširenim krajevima. Nađena je 1840. g., iz nepoznatog je arheološkog konteksta (Mozsolicz 1968: 46). U datacijskom pogledu narukvica je sinkronizirana s ranom fazom južno-panonske vatinske kulture, ali je ornament izraz stila Hajdusamson - Apa (Majnarić-Pandžić 1984: 171sq). Među zlatnim nalazima koje čuvaju inozemni muzeji Vinski je objavio pojedinačni nalaz sljepoočničarke iz Batine (Vinski 1959: 224, sl. 80), opisao je nalaze iz Dalja s referencom na stariju literaturu (Vinski 1959: 208, bilj. 21), a jedna je zlatna spiralna ploča bila u ostavi Bošnjaci, ali je izgubljena kao i veliki dio ostave (Vinski-Gasparini 1973: 178).

Arheološki je muzej u Zagrebu kupio prapovijesni zlatni nakit ukupne težine 90,5 g 1899. g. od nekog zlatara u Budimpešti, a nalaz navodno potječe iz okolice Zagreba (Vinski 1959: 215). *Zlatnu ostavu iz Zagreba* čini sedam konusa načinjenih od tanke zlatne folije, sedam sljepoočničarki, dvije krike od žice romboidnog presjeka s prebačenim krajevima i pet spiralnih prstenova - vitica različitih promjera (Za pojedinosti vidi Balen-Letunić 1993: 89sq), a povezana je s nositeljima vinkovačke grupe (Majnarić-Pandžić 1998: 172). Za usporedbu sa zlatnim nakitom iz Zagreba, a posebno u pogledu zlatnih konusa, spomenula bih sadržaj groba broj 8, koji je doduše bio poremećen, iz male skupine skvrčenih skeletnih grobova u Tiszapalkonya - Erőmű. Navedeni je grob sadržavao zlatan nakit - jednu zlatnu sljepoočničarku, nekoliko zlatnih konusa - tutula, te jedan par nakita

od spiralno smotane žice. Isto kao i zlatni konusi iz ostave Zagreb, konusi iz spomenutoga groba imaju malo plastično rebro paralelno s donjim rubom. Na temelju vrlo karakteristične keramike i priloga u ostalim grobovima, ovaj je zlatni nakit atribuiran kulturi Füzesabony, odnosno kulturi Otomani (Kovács 1979: 60, 65, sl. 5, 1-7).

Dvije zlatne sljepoočničarke su bile u grobu broj 121 iz Bijelog Brda. Jedna je ukrašena urezima uz rub proširenja malim snopom poprečnih ureza i punciranim kružnicama, a druga je malo manja i neukrašena (Brunšmid 1904: 62, sl. 25, 1.2). O bjelobrdskom grobu broj 121 iz stupnja Bronca B1 puno se pisalo, posebno o keramičkoj posudi koja je možda bila prilog kosturnom grobu sa zlatnim nakitom, a možda nije. Ukoliko posuda – etažni lonac Šimić tip A 3 – pripada grobu, sav bi nakit (srpasta igla, narukvica, kalotasti gumbi, mala pločica u obliku strelice, koštana okrugla pločica) pa tako i zlato, bio pripisan daljsko-bjelobrdskoj grupi (Majnarić-Pandžić 1984: 81sq). Međutim, to je pitanje i dan danas neriješeno, tako da se o kulturnoj determinaciji zlatnih sljepoočničarki ne možemo izjašnjavati (Šimić 2000, 96, 109sq)².

Zlatne sljepoočničarke dolaze u ranom brončanom dobu u srednjoj i istočnoj Europi i to u osnovi dva tipa: sljepoočničarka koja ima presavijeni kraj (Bijelo Brdo 121) i one koje to nemaju. Oba tipa imaju paralelni razvoj s više varijanata (Schalk 1992: 133-136, sa starijom literaturom). Pred kraj srednjeg brončanog doba u uporabi su obadvije varijante zlatnih sljepoočničarki, pretežno su neukrašene, a kako pokazuju mnogobrojni grobni nalazi iz Mađarske, sljepoočničarke su bile nakit oba spola. U muškim grobovima dolaze pojedinačno, a u ženskim ih grobovima ima po nekoliko komada (Kovács 1999: 42, sl. 23). Različito je stanje u grupi Unterwölbing, naime zlatne sljepoočničarke su prilozi u grobovima muškaraca i dječaka u nekropoli Franzhausen I, prema tome su muški nakit (Neugebauer 1994: 77, 80, 89, sl. 34). Zlatne sljepoočničarke nalazimo u ostavi Ťufaláu (Coles & Harding 1979: 150, sl. 52), također u Smig / Somogyom u Transilvaniji na istočnom rubu Karpatske kotline (Kovács 1999: 43). Poznat je lančić načinjen od dvanaest zlatnih i jedne brončane sljepoočničarke iz Vinče - Srbija (Garašanin 1954: 70, T.44, 1).

Godine 1939. u selu Lovas slučajno je iskopana ostava koja je sva bila, po pričanju, u glinenoj posudi. Uz metal u ostavi je bila crna amforica u kojoj su bile natiskane dvadestidvije zlatne vitice napravljene od dvostruke spiralno uvijene žice (Vinski 1958: 18, T.6, 1-22). Balen - Letunić je objavila detaljni inventarski popis zlata iz ostave, a ostavu je datirala u 15. st. pr. Kr. (Balen-Letunić 1993: 90). Amforica u kojoj su bile zlatne vitice pripada oblicima keramike vatinske kulture u slavonsko - srijemskom području (Majnarić-Pandžić

² Šimić i Martinec (Martinec 2002: 286) pišu "zlatna pločica" za koštanu pločicu iz groba Bijelo Brdo 121.

1984: 74). Vinskijevom diskursu o zlatnim viticama iz ostave Lovas nema se ništa novo dodati. Zlatna, tzv. *beskonačna žica* bila je primarno namijenjena izradi nakita za vješanje ili uplitanje u kosu, kao i za prstenje, narukvice i sl., no zatečena u ostavi, ona se interpretira kao pohranjena *materijalna vrijednost toga doba*. To je potvrđeno s još tri smotka stješnjene, nedorađene zlatne žice iz amforice iz Lovasa. Vitice ovog tipa nisu posebno karakteristične za brončanodobno zlatarstvo Mađarske i Rumunjske, već dolaze iz zapadnijih krajeva Europe, a traju kroz čitavo brončano doba. Vinski je nabrojao analogije za zlatne vitice u Češkoj i u Njemačkoj kao i one iz mlađih razdoblja, pa tako spominje čuveno zlatno blago Messingwerk (Eberswalde). Ono sadrži, slično kao i ostava Lovas, izrađeni nakit - narukvice, prstenje i vitice od cilindrično smotane zlatne žice, kao i "spakiranu" stisnutu zlatnu žicu u velikim količinama (Eogan 1994: T. 20).

Skupni nalaz zlata iz Orolika pokraj Vinkovaca jedini je nađen u kontroliranim uvjetima. Prema pisanju Majnarić-Pandžić, zlatne je predmete našla grupa učenika i njihov učitelj kopajući nedaleko od terena na kojemu je prethodno, god. 1968. bilo arheološko iskopavanje na "Gradini na Bosutu", kasnolatenskom naselju. Zlato je, kako je pokazala skica i opis koji je dao učitelj Runtić i profil ukopa ostave, bilo u jednoj otpadnoj jami, vjerojatno pohranjeno u vrećici ili omotu od organskog materijala.

Dubina nalaza zlata bila je 85 cm, površ njega je bio kasnolatenski željezni nož, a pored zlata fragmentirana brončana plosnata sjekira. Jama u kojoj je nađena ostava bila je ukopana ispod razine, odnosno horizonta kasnolatenskog naselja. Ukupna težina zlata jest 75,56 g, a spektrometrijska analiza dva objekta iz ostave pokazala je možebitno heterogeno porijeklo zlata (Majnarić-Pandžić 1974: 23-26). Ostava iz Orolika je sadržavala dvadeset kalotastih gumbi od tankog lima koji imaju dvije rupice i nekoliko grupa okomitih ureza na rubu, zatim dvije karike s prebačenim krajevima, dvije vitice - naušnice, spiralno zamotane s listasto proširenim jednim krajem. Pravokutna proširenja imaju iskucane točke po rubu a jedan ima i niz iskucanih točkica po sredini. Stotridesetsedam komada malih plitkocilindričnih cjevasih prstenova iz ostave bili su vjerojatno nanizani kao ogrlica. Najveći predmet u ostavi je bio disk - pektoral s pet okruglih ispupčenja s koncentričnim rebrom uokolo koji nosi *solarno simbolično značenje* (Majnarić-Pandžić 1998: 168, 171). Ostava iz Orolika pripisana je izvorno nositeljima vinkovačke kulturne grupe. S obzirom na čitav kontekst, zlato je vjerojatno bilo pronađeno u vrijeme izgradnje latenskoga naselja. Ono je sačuvano i kasnije je u nekim izvanrednim uvjetima dospjelo u skrovište, odnosno bilo je zakopano u otpadnu jamu (Majnarić-Pandžić 1974: 25sq). Uvažena profesorica Majnarić-Pandžić prva je objavila i valorizirala taj dragocjeni nalaz zlata iz Hrvatske.

POPIS LITERATURE

- Balen-Letunić 1993 D. Balen-Letunić: Prapovijesna zbirka, u: *Arte e cultura in Croazia dalle collezioni del Museo archeologico di Zagabria*. Arheološki muzej u Zagrebu, Izbor is fundusa (Katalog izložbe) 1993, 79-123.
- Brunšmid 1904 J. Brunšmid: Hrvatske sredovječne starine. VAMZ n.s. 7, 1904, 30-208.
- Coles & Harding 1979 J. M. Coles & A. F. Harding: *The Bronze Age in Europe*. London 1979.
- Eogan 1994 G. Eogan: *The Accomplished Art, Gold and Gold-Working in Britain and Ireland during the Bronze Age (c. 2300 - 650 BC)*. Oxbow Monograph 42 Oxford 1994.
- Kemenczei 1999 T. Kemenczei: Spätbronzezeitliche Goldschatzfunde, u: *Prähistorische Goldschätze aus dem Ungarischen Nationalmuseum* (Katalog izložbe). Budapest 1999, 63-83.
- Kovács 1999 T. Kovács: Bronzezeitliche Schmuckgegenstände, Waffen und Goldschätze, u: *Prähistorische Goldschätze aus dem Ungarischen Nationalmuseum* (Katalog izložbe). Budapest 1999, 37-63.
- Majnarić-Pandžić 1974 N. Majnarić-Pandžić: Der Goldfund aus Orolik bei Vinkovci. *Archaeologia Iugoslavica* 15, 1974, 21-27.
- Majnarić-Pandžić 1984 N. Majnarić-Pandžić: Srednje brončano doba u istočnoj Slaviji. *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 9, 1984, 63-91.
- Majnarić-Pandžić 1998 N. Majnarić-Pandžić: Brončano i željezno doba, u: *Prapovijest Zagreb* 1998, 161-369.
- Makkay 1985 J. Makkay: Copper Age Gold Discs on the Territory of the later Pannonia Province. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1985, 5-25.
- Marković 1994 Z. Marković: Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, *Problem kontinuiteta stanovništva i kultura sjeverne Hrvatske od ranog neolita do početka brončanog doba*. Koprivnica 1994.
- Martinec 2002 M. Martinec: Brončanodobna nasebinska jama s lokaliteta Grabovac. *Opuscula Archaeologica* 26, 2002, 275-313.
- Mozsolics 1968 A. Mozsolics: Goldfunde des Depotfundhorizontes von Hajadúsámson. *Bericht RGK* 46/47, 1966 (1968) 2-76.
- Müller-Karpe 1974 H. Müller-Karpe: *Handbuch der Vorgeschichte. III Kupferzeit München* 1974.
- Neugebauer 1994 J. & W. Neugebauer: *Bronzezeit in Ostösterreich* St.Pölten-Wien 1994.

- Raczky 1999 P. Raczky: Goldfunde aus der Kupferzeit, Die Anfänge der Metallurgie im Karpatenbecken, u: *Prähistorische Goldschätze aus dem Ungarischen Nationalmuseum (Katalog izložbe)*. Budapest 1999, 17-37.
- Schalk 1992 E. Schalk: Das Gräberfeld von Hernádkak. *Studien zum Beginn der Frühbronzezeit im nordöstlichen Karpatenbecken*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 9 Bonn, Berlin 1992.
- Šimić 2000 J. Šimić: *Kulturne skupine s inkrustiranom keramikom u brončanom dobu sjeveroistočne Hrvatske (Zagreb-Osijek)* 2000.
- Vinski Gasparini 1973 K. Vinski Gasparini: *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*. Zadar 1973.
- Vinski 1958 Z. Vinski: Brončanodobne ostave Lovas i Vukovar. *VAMZ*, treća ser. 1, 1958, 1-34.
- Vinski 1959 Z. Vinski: O prapovijesnim zlatnim nalazima iz Jugoslavije. *Arheološki radovi i rasprave* 1, 1959, 207-236.

ZUSAMMENFASSUNG

HORTFUNDE TENJA-ORLOVNJAK UND ANDERE GOLDFUNDE IN NORDKROATIEN

Schlüsselwörter: Urgeschichte, Nordkroatien, Goldhortfunde, Tenja-Orlovnjak, Lovas, Orolik

Kürzlich wurde in Deutschland eine Ausstellung vorgeschichtlicher Goldschätze aus dem Nationalmuseum in Budapest organisiert und bei dieser Gelegenheit wurden zwei runde Goldscheiben mit drei konischen Wölbungen vom Typus Stollhof-Csáford gezeigt. Als Fundortbezeichnung wurde der Ort Tenja-Orlovnjak (Raczky 1999: 30, Bild 11) angeführt. Die in Tenja-Orlovnjak gefundenen Goldscheiben gehören zum Typus Stollhof-Csáford. Zu demselben Hortfund gehört das Material, das in der früheren Literatur bekannt ist als Goldfund aus Čepin (Vinski 1959: 208). Zum Inhalt des Hortfundes Stollhof gehören nebst der zwei Goldplatten noch zwei brillenförmige Anhänger, zwei flache Beile, ein Spiralling, ein Anhänger und ein Saltaleone. Alles ist aus Kupfer und könnte der Baden-Kultur zugeschrieben werden, obwohl es archaische Elemente gibt, die auf seine genetische Wurzel aus der frühen Kupferzeit weisen (Müller-Karpe 1974: 207, Tabelle 475 A, 1-11). Der Hortfund Tenja-Orlovnjak gehört zur Lasinja-Kultur ebenso wie die Goldplättchen, die 1952 in Csáford (Hügel Bogota) nordwestlich vom Balatonsee gefunden wurden. Sie wurden im Kontext gefunden, der auf ein rituelles Vergraben hinweist, also wären sie Priester- od. Häuptlingsschmuck o.Ä. (Makkay 1985: 7). Der Goldschmuck aus Sisak besteht aus drei Halsringen gefertigt aus einem dünnen, zweifachen bzw. dreifachen Draht (Vinski 1959: 221, Bild 74-77). Das eine Halsringende ist als Hauptverzierung konzipiert, der Draht ist wie Filigran in Posamentierestil geflochten. Der goldene Armring aus Bilje ist ein Unikatstück, obwohl er im Grund zum Armringtypus mit halbmondartigen, erweiterten Enden gehört. Er wurde 1840 gefunden und hat einen unbekannt archäologischen Kontext (Moszolics 1968: 46). Was die

Datierung betrifft, ist der Armring synchronisiert mit der frühen Phase der südpannonischen Vatina-Kultur, aber das Ornament ist ein Ausdruck des Hajdusamson-Apa Stils (Majnarić-Pandžić 1984: 171sq.). Von den Goldfunden, die von ausländische Museen aufbewahrt werden, hat Vinski den Einzelfund von Noppenringen aus Batina veröffentlicht (Vinski 1959: 224, Bild 80), er hat die Funde aus Dalj mit Referenz auf die ältere Literatur beschrieben (Vinski 1959: 208, Vermerk 21) und ein Goldspiraldiskos war im Hortfund Bošnjaci, ist aber verloren wie der Grossteil des Hortfundes (Vinski-Gasparini 1973: 178). Den Goldhortfund aus Zagreb bilden sieben aus dünner Goldfolie gefertigte Konen, sieben Noppenringe, zwei Kettenglieder aus einem Draht mit rhombischem Querschnitt mit überschlagenen Enden und fünf Lockenspiralen von unterschiedlichem Durchmesser (Einzelheiten siehe: Balen-Letunić 1993:89 sq.). Der Hortfund ist ins 15. Jh.v.Chr. datiert bzw. in die mittlere Bronzezeit. Zwei goldene Noppenringe waren im Grab Nummer 121 aus Bijelo Brdo (Brunšmid 1904: 62, Bild 25, 1.2). Nebst des Metalls im Hortfund Lovas war eine schwarze Amphore, in der 22 aus zweifachem, spiralartig gebogenem Draht gefertigte Goldlocken (abgedruckt) waren (Vinski 1958: 18, Tabelle 6, 1-22). Balen-Letunić hat eine detaillierte Inventarliste des Goldes aus dem Hortfund veröffentlicht und den Hortfund hat sie ins 15. Jh.v.Chr. datiert (Balen-Letunić 1993, 90). Die Amphore, in der die Goldlocken waren, gehört zu den Keramikformen der Vatina-Kultur im slawonisch-syrmischen Gebiet (Majnarić-Pandžić 1984: 74). Der Kollektivfund des Goldes aus Orolik neben Vinkovci wurde als einziger unter kontrollierten Bedingungen gefunden. Das Gesamtgewicht des Goldes beträgt 75,56 g und die spektrometrische Analyse zweier Objekte aus dem Hortfund hat den möglichen, heterogenen Ursprung des Goldes gezeigt (Majnarić-Pandžić 1974: 23-26).

Übersetzt von K. Maretić

